

4. Түймебаев Ж. Елбасы және Ассамблея: Татулық пен келісім. – // Егемен Қазақстан. – 2019. – 29 сәуір.

5. Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқы Ассамблеясы Кеңесінің кеңейтілген отырысында сөйлеген сөзі. Ақ орда. 2021 ж. 21 қазан.

ҚАЗАҚСТАН ХАЛЫҚТАРЫНЫҢ МӘДЕНИЕТІНІҢ ДАМУЫНДАҒЫ АССАМБЛЕЯНЫҢ РӨЛІ

Аудабай Аружан

Ғылыми жетекші: т.ғ.к., доцент Аширбекова Ж.Б.

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

Электронды адресі: audabai.aruzhan@icloud.com

Алматы қ.

Республика тәуелсіздігінің алғашқы жылдарында елде қоғамның рухани өмірімен, оның әлеуметтік әл-ауқатымен, ұлттық сананың жандануымен байланысты өте күрделі процестер болды. Дәл сол кезде біздің тарихымызда көп нәрсені қайта қарастыра отырып, біздің басты байлығымыз - халықтар достығын сақтау мақсатында 1995 жылы 1 наурызда республиканың қоғамдық-саяси аренасында ұлттық саясат саласындағы жаңа институт-Қазақстан халықтары Ассамблеясы пайда болды. Бұл мақалада Қазақстан халықтарының мәдениетінің дамуындағы Ассамблеяның рөлі, үлесі жайында айтылады.

Шығыс даналығы: "тіпті ең үлкен жол да кішкентай қадамдардан басталады" дейді. Бүгінгі қазақстандық жол шағын қадамдардан басталды. Көптеген ғасырлар бойы қазақ халқы өзінің тәуелсіздігі мен егемендігі үшін күресуге мәжбүр болды. Өзінің ең жақсы қасиеттерінің, қауіп-қатер кезінде бірігіп, біртұтас болу қабілетінің, басқа халықтармен бейбітшілік, келісім және тату көршілікте өмір сүруге деген ұмтылысының арқасында ол тарих ағымында жоғалып кетпеді және өзінің мемлекеттілігін қалпына келтіре алды. Әр түрлі кезеңдерде қазақ жерінде әртүрлі тарихи себептер бойынша әртүрлі ұлттар қоныс аударды. Халықтар арасындағы бірлікті нығайту үшін Қазақстан халықтарының Ассамблеясын құру қажет болды [1, 267 б.].

Бұл мақала Қазақстан халқы Ассамблеясының қызметін және оның елдегі этно-әлеуметтік қатынастарды дамытудағы рөлін талдауға арналған. Қазақстан халықтарының мәдениетінің дамуындағы Ассамблеяның рөлі, үлесі жайында айтылады. Мақалада этносаралық қатынастарды, ҚХА құрылу кезеңіндегі қазақстандық қоғамның этникалық құрылымын және қазақстандық қоғамның этникалық құрылымында болған өзгерістерді дамыту мәселесін қарауға үлкен мән беріледі. Қазақстан халқы Ассамблеясы этносаралық және мәдениетаралық өзара іс-қимыл саясатын қамтамасыз ету үшін құрылған бірегей институт ретінде қарастырылады.

Жаңа жағдайларда 2050 жылға дейінгі Стратегияны жүзеге асыруға кіріскенде, біз қоғамның әртүрлілігін өз пайдамызға бұруымыз керек. Ассамблея нағыз азаматтық, саяси және жалпыұлттық институтқа айналуы тиіс. Сондай-ақ жалпыхалықтық тарихи сананы дамыту қажет, ол адамның өткеніне болашағына патриоттық көзқарасын қалыптастыруға жұмыс істеуі керек.

Қазақстан халқы Ассамблеясы ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 1995 жылғы 1 наурыздағы Жарлығына сәйкес Мемлекет басшысының жанындағы консультативтік-кеңесші орган ретінде құрылды. Ассамблея құру идеясын ол алғаш рет 1992 жылы еліміздің тәуелсіздігінің бірінші жылдығына арналған Қазақстан халықтарының I форумында айтқан болатын. Қазақстан Президенті ҚХА төрағасы болып табылады.

Қазір Ассамблеяда 394 мүше бар. Бұл негізінен этномәдени бірлестіктер мен мемлекеттік органдардың өкілдері. Қазақстан бүгінде 130 этнос өкілдерінің ортақ үйі болып

табылады. Қазақтар, украиндар, ұйғырлар, орыстар, поляктар, татарлар — әрқайсысының құқықтары мен міндеттері бірдей[2,39 б.].

Барлық өңірлерде халықтың көп этникалық құрамы бар орналасқан Достық үйлері жұмыс істейді. Алматы қаласында "Достық үйі", Астанада – Мемлекет басшысының тапсырмасы бойынша салынған Бейбітшілік және келісім сарайы жұмыс істейді. Мұнда Қазақстан халқы Ассамблеясының жыл сайынғы сессиялары, әлемдік және дәстүрлі діндер съездері, көрнекті іс-шаралар өтеді. Қазақ және орыс театрларынан басқа Елімізде тағы төрт ұлттық театр – өзбек, ұйғыр, корей және неміс театрлары жұмыс істейді. Қазақстан Республикасында этномәдени қатынастар саласында этномәдени бірлестіктердің ақпараттық-коммуникациялық ресурстарын дамытуды қолдауға ерекше орын берілді. Ақпараттық алаңда 35-тен астам этникалық газеттер мен журналдар белсенді жұмыс істейді. Ең ірі 6 этникалық республикалық газет мемлекеттік қолдаумен жұмыс істейді. Газеттер мен журналдар 11 тілде, радиохабарлар 8 тілде, ал телешоулар 7 тілде шығарылады[3, 150 б.].

Өздеріңіз білетіндей, Алматы-халқы 1 млн. 500 мың адамнан асатын елдегі ең ірі қала. Мұнда дәстүр бойынша 120 этнос өкілдері тұрады. Олардың барлығы Қазақстан халқы Ассамблеясының (ҚХА) әрбір сессиясының шешімдерін асыға күтеді. Бұл туралы Алматы ҚХА Хатшылығының Басшысы, Қазақстан халқы Ассамблеясының мүшесі Маргарита Абдалиева хабарлады. Ол өз ұйымының жұмысы туралы айтты.

"Алматы қ. Қазақстан халқы Ассамблеясы этносаралық қатынастар саласында ҚХА сессияларында және өз жолдауларында Мемлекет басшысы белгілеген стратегиялық міндеттермен ажырамас байланыста өз қызметін жүзеге асырады. Мақсаты - азаматтық бейбітшілікті сақтау, патриотизмге тәрбиелеу, мәдениетті дамыту, оңтүстік астана аумағында тұратын этностардың ұлттық салт-дәстүрлерін насихаттау", - деп атап өтті М.Абдалиева[4,132 б.].

Алматы ҚХА құрамына білім беру, ұлттық мәдениеттерді, дәстүрлерді, тілдерді дамыту мәселелерімен айналысатын және мәдени әртүрлілікті қалыптастыруда және этносаралық қатынастарды нығайтуда шешуші рөл атқаратын 34 этномәдени бірлестік (ЭМБ) кіреді. Әр ЭМБ-да ақсақалдар, аналар кеңестерінен, жастар бірлестіктерінен, шығармашылық ұжымдардан және т. б. тұратын өзіндік құрылым бар.

Алматы ЭМБ мемлекеттік және қалалық мерекелерге, фестивальдерге, конкурстарға, "дөңгелек үстелдерге", ғылыми-практикалық конференцияларға және қоғамдық келісімді нығайтуға арналған басқа да іс-шараларға белсенді қатысады. Этномәдени бірлестіктердің бірқатар төрағалары Алматының ірі ұйымдары мен кәсіпорындарының басшылары болып табылады және қала мен жалпы республиканың дамуына өз үлестерін қосуда[3,152-153 б.].

Жылына бір рет, сондай-ақ қажеттілігіне қарай Алматы ҚХА сессиялары өткізіледі, онда ҚР Президенті Қ.Ж. Тоқаевтың ел астанасы-Астанада өтіп жатқан Ассамблея сессияларында берілген тапсырмаларын іске асыру бойынша маңызды мәселелер қаралады.

М. Абдалиева қалада бес театр - Қазақ академиялық драма театры жұмыс істейтінін еске салды. М. Әуезов атындағы драма театры, М. Лермонтов атындағы мемлекеттік академиялық орыс драма театры, К. Кужамьярова атындағы мемлекеттік республикалық ұйғыр музыкалық комедия театры, мемлекеттік республикалық корей музыкалық комедия театры және Республикалық неміс драма театры.

Көптеген жылдар бойы Алматыда 12 жексенбілік мектеп жұмыс істейді, оларға жергілікті бюджеттен ана тілін үйренуге көмек көрсетіледі. 2012 жылдың сәуір айынан бастап ҚР БҒМ Ғылым комитетінің Философия, саясаттану және дінтану институты базасында Алматы қаласының Ғылыми-сараптамалық тобы (ҒСТ) жұмыс істейді. ҒСТ-ның негізгі міндеттері-Алматының этносаяси, әлеуметтік-экономикалық, конфессиялық даму тенденцияларын кешенді сараптау және бағалау, қаладағы осы процестерді болжау және дамыту.[5,261 б.].

2012 жылы Алматы ҚХА жанынан Журналистер клубы құрылды. Оңтүстік астанада қоғамдағы этносаралық келісім мен толеранттылық мәселелерін жариялайтын бірнеше БАҚ жұмыс істейді. Бұл - "достық" журналы, "Қоре Ильбо", "Ахыска", "Deutsche Allgemeine Zeitung", "Ұйғыр Авази" газеттері, "Менің Қазақстаным" жобасы бар "Қазақстан"телеарнасы.

2012 жылдың қыркүйегінде ҚР Ұлттық кітапханасында Алматы ҚХА депозитарий ашылды, онда барлық тақырыптық әдебиеттер жинақталған. ҚР Парламенті Мәжілісінің үлгісімен "Ынтымақ" депутаттық тобы жұмысын бастады. Оның мақсаты-"Қазақстан-2050" стратегиясын, Мемлекет басшысының Жолдауларын, ҚХА даму стратегиясын іске асыруға белсенді қатысу.

Қаланың барлық жеті ауданында қоғамдық келісім кеңестері жұмыс істейді. Олардың мақсаты-әлеуметтік-экономикалық дамудың мемлекеттік бағдарламаларын іске асыру үшін жағдайлар жасау, қоғамдық келісімді қамтамасыз ету, ұлттық бірлік, жалпықазақстандық бірегейлік негізінде қазақстандық патриотизмді қалыптастыру, қазақ халқының шоғырландырушы рөлі кезінде ортақ құндылықтарды нығайту.[4,43 б.].

Алматы ҚХА Хатшылығы мен этномәдени бірлестіктердің бастамасымен аз қамтылған және мұқтаж балаларға арналған қайырымдылық іс-шаралар өткізілуде. 2013 жылдың қыркүйегінде Отбасы күнінің алғашқы мерекесін ескере отырып, Алматының әрбір ЭМБ жанындағы Аналар кеңесінің жұмысы күшейтілді. Патриоттық тәрбиеде ЭМҰ жастар бірлестіктерімен белсенді жұмыс жүргізіледі, олар әскери институттарға барады, кәсіпорындарда, ұйымдарда және жоғары оқу орындарында құрдастарымен кездесулер өткізеді.

ҚР-да тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы мақсатында этникалық топтардың өкілдері үшін тұрақты негізде мемлекеттік тілді оқыту курстары ұйымдастырылды. Алматы мәслихаты бекіткен шешім негізінде мұндай сабақтар үшін жергілікті бюджеттен белгілі бір қаражат бөлінді.

Хатшылық басшысы атап өткендей, қазір Астана қаласында ағымдағы жылдың 29 сәуірінде өтетін Қазақстан халқы Ассамблеясының кезекті сессиясына дайындық жүріп жатыр. Алматы бойынша бірқатар арнайы іс-шаралар өткізілді. Бағдарламада-"Аманат" партиясының қалалық филиалымен этномәдени бірлестіктер өкілдерінің, Алматы мәслихаты депутаттарының, ғылыми-сараптамалық топ мүшелері мен жастардың қатысуымен "дөңгелек үстел", Ел Президентінің жолдауы және республикалық этномәдени бірлестіктер мен студенттердің қатысуымен ҚХА-ның алдағы сессиясы аясындағы іс-шара.

"Қоғамдық келісім-бүкіл халық өмірінің басты қағидасы. Жаңа жағдайда Қазақстан халқы Ассамблеясының рөлі арта түседі. Президент алдағы XXXI сессияда біздің алдымызға еліміздің өркендеуі жолында орындауға тиіс жаңа міндеттер қояды. Бұл үшін Алматы ҚХА барлық күш - жігерін салады", - деді М.Абдалиева. [6,48-49 б.].

Достық үйлері этносаралық қатынастар саласындағы азаматтық қоғамның шоғырландырушы функциясын орындай отырып, этносаралық бейбітшілік пен келісімді сақтауда үлкен рөл атқарады.Бүгінгі таңда Достық үйлерінің Халықпен жұмыс істеудің нақты нысаны ретінде, әлеуметтік және азаматтық бастамалардың дамуын ынталандыратын қайнар көзі ретінде сұранысқа ие болуы олардың: этномәдени бірлестіктер үшін ресурстық, мәдени және әдістемелік орталық; бірлік, этносаралық келісім идеяларын қалыптастыру және тарату, қазақстандық патриотизмді насихаттау орталығы, қоғамдық келісім мен ұлттық бірлікті нығайтуға, мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізуге бағытталған басым жобаларды қолдау бойынша қаржылық-әдістемелік көмек көрсету орталығы қызметін атқаруы болып табылады.Қазіргі уақытта республикада 10 Достық үйі жұмыс істейді, оның ішінде 9 өңірлік және бір республикалық.

Қазақстандағы алғашқы Достық үйі өз жұмысын 1992 жылы Шығыс Қазақстан облысында бастады.Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес алты өңірде (Астана қаласында және Атырау, Батыс Қазақстан, Қарағанды, Қызылорда, Маңғыстау облыстарында) Достық үйлерінің мамандандырылған ғимараттарын салу жұмыстары жүргізілуде.

Аймақтардағы Достық үйлері әртүрлі құқықтық нысандарда жұмыс істейді және әртүрлі басқару органдары бар. Мәселен, бес облыста Достық үйлері коммуналдық қазыналық кәсіпорындар түрінде жұмыс істейді, екі облыста – мемлекеттік мекемелер, екі облыста заңды тұлға жоқ. Бес облыста басқару органдары мәдениет басқармасы және бір облыс-ішкі саясат басқармасы болып табылады. Негізінен Достық үйлері мәдени және демалыс ұйымдары ретінде жұмыс істейді.

Қолданыстағы Достық үйлерінің қызметіне жүргізілген кешенді талдау ұйымдардың мақсаттары мен міндеттері Қазақстанның этникалық топтарының дәстүрлерін, тілдерін, мәдениеттерін сақтау, этносаралық толеранттылық пен қоғамдық келісімді қалыптастыру, этномәдени бірлестіктердің Ассамблеяның мақсаттары мен міндеттеріне қол жеткізудегі күш-жігерін интеграциялау жөніндегі ортақ міндеттерді шешуге бағытталғанын көрсетті.

Қоғамдық-саяси тәжірибе Қоғамдық келісім саласындағы әлеуметтік және азаматтық бастамалардың дамуын ынталандыратын азаматтық қоғам институттарын қолдаудың қуатты ресурсы ретінде достық үйлерін дамытудың қажеттілігін көрсетті.

Республикалық Достық үйі мемлекеттік мекеме нысанында жұмыс істейді және Алматы қаласында жұмыс істейді. Достық үйінің ғимаратында 29 этномәдени бірлестік, мемлекеттік және ана тілдерін оқыту кабинеті, "Достық – Дружба" журналы, "Қазақ тілі" халықаралық қоғамы орналасқан, мемлекеттік және ана тілдерін оқыту бойынша жексенбілік мектептер жұмыс істейді.

Достық үйінің ғимараты салтанатты қабылдаулар, кездесулер, жиналыстар үшін арнайы салынған, тарих және мәдениет ескерткіші болып табылады. Ақмола облысында Достық үйі Ақмола ассамблеясы хатшылығының үйлестіруші рөліндегі барлық іс-шараларға белсенді қатысады. Ол этномәдени бірлестіктер үшін мәдени және әдістемелік орталық болып табылады. Қызметтің басым бағыттары бірлік, этносаралық келісім идеяларын қалыптастыру және тарату, қазақстандық патриотизмді насихаттау болып табылады.

Ғимарат мамандандырылған Достық үйінің заманауи талаптарына сәйкес келмейтіндігін ескере отырып, облыстық бюджет қаражаты есебінен Достық үйінің жаңа ғимаратының құрылысы жүргізілуде. Жамбыл облысында Достық үйі облыстық жастар ұйымдары бірлестігінің орталығына айналды және жастар орталықтары көшбасшыларының жыл сайынғы форумының бастамашысы болды, оның базасында облыс Ассамблеясымен үкіметтік емес ұйымдардың бірлескен жобалары іске асырылуда.

Достық үйінде азаматтық қоғам институттарын қоғамдық келісімді қалыптастыруға тарту мақсатында әдістемелік кабинет пен мұражай, конференц-зал, хореографиялық және оқу сыныптары ашылды. Достық үйі-бұл жерде өз іс-шараларын өткізетін үкіметтік емес ұйымдардың ресурстық орталығы болып келеді. Батыс Қазақстан облысында Достық үйінің қызметін этномәдени бірлестіктер орналасқан және әдістемелік көмек көрсету, мәдени-бұқаралық іс-шараларға техникалық қызмет көрсету үшін маман бекітілген Батыс Қазақстан облысы мәдениет басқармасының "Жастар шығармашылық орталығы" атқарады.

Шығыс Қазақстан облысында облыстық Достық үйі этноауылмен және үкіметтік емес ұйымдармен кешенді түрде Шығыс Қазақстан Сәулет-этнографиялық және табиғи-ландшафтық мұражай-қорығымен өзара іс-қимыл жасайды. Ақтөбе облысында Достық үйінің базасында этномәдени бірлестіктерден басқа "Қазақ тілі" қоғамы, 6 жексенбілік мектеп, 8 шығармашылық ұжым, 13 үйірмеден тұратын "Достық" балалар студиясы жұмыс істейді [7, 70-74 б.].

Алматы облысында арнайы жоба бойынша салынған Достық үйінің базасында қуатты ресурстық база құрылды, оған кеңсе бөлмелері, акт және конференц-залдар, дыбыс жазу студиясы, үш хореографиялық зал, мультимедиялық кабинет, тілдерді оқыту орталығы кіреді. Соғыс және еңбек ардагерлері Кеңесімен, "Ұлағат" ақсақалдар кеңесімен жұмыс жүргізілуде, мұнда облыстық Ассамблеяның Ғылыми-сараптамалық тобы, этносаралық қатынастар мәселелері бойынша жетекші журналистер клубы жұмыс істейді. Достық үйінде жыл сайын түрлі форматтағы 200-ден астам іс-шаралар өткізіледі [8, 264 б.].

Оңтүстік Қазақстан облысында ресурстық қолдау және әлеуметтік бастамалар функциясын іске асыру үшін Достық үйіне қосымша құрылыс аяқталды, онда 14 кабинет, дайындық залы және 50-60 орындық шағын зал орналасатын болады. Павлодар облысында Ақсу және Екібастұз қалаларында Достық үйлерін салу мәселесі қаралуда. Ақмола облысында Степногорск қаласында және Зеренді ауданында Достық үйлері құрылды. Батыс Қазақстан облысында Достық үйлері полиэтникалық Теректі және Зеленов аудандарында құрылды. Шығыс Қазақстан облысында облыстардан басқа қалалар мен аудандарда бірнеше жыл бойы

тағы 8 Достық үйі құрылып, жұмыс істеуде[9,278 б.]. Бұл үрдіс азаматтық қоғам институттарымен жұмыс нысаны ретінде достық үйлерінің қажеттілігін айғақтайды және азаматтық қоғам институттары үшін республикалық ресурстық желі құруға, оның әдістемелік, ғылыми-зерттеу және мәдени базасын арттыруға мүмкіндік береді[10,253 б.].

Қорыта айтқанда Қазақстан Халқы Ассамблеясының Қазақстан халықтарының мәдениетінің дамуында жақсы жұмыс атқаруда. Ендеше, Қазақстан халқы Ассамблеясы – қазақстандық бірегей саяси жаңашылдықтың жемісі. Бүгінде оның жұмыс тәжірибесі көпшілік үшін тартымды және пайдалы болып келеді. Әлем елдері. Бүгінде Конституция мен Қазақстан халқы Ассамблеясы жай құрдас емес. Бұл тұрақтылықтың, жаңғырудың және өркендеудің іргетасына айналған екі ұлы құндылық. Сенім, дәстүр, ашықтық, толеранттылық – міне, осы ұстанымдарымыздың негізі болды көпұлтты гүлденген мемлекет. 20 жылдық белсенді жұмыс барысында Қазақстан халқы Ассамблеясы үлкен топтастырушы және зияткерлік әлеуетті жинақтап, халықтық дипломатия институтына айналып, ұзақ даму жолынан өтті. Ассамблея жұмысының арқасында елімізде этносаралық және конфессияаралық келісімнің бірегей моделі, этностық және діни көзқарасына қарамастан әрбір азаматтың сенім, ынтымақ пен өзара түсіністіктің ерекше атмосферасы қалыптасты. Конституциямен кепілдік берілген азаматтық құқықтар мен бостандықтардың толықтығы. Республикада республикамыздағы барлық этностардың мәдениетін, тілін, салт-дәстүрін дамыту үшін барлық қажетті жағдайлар жасалған. Ассамблея қызметі Қазақстанның этносаралық қатынастар мәселелерін тиімді шешетін мемлекет ретіндегі халықаралық беделінің артуына ықпал етуде.

Бір-бірінен бөлек, бір-бірінен тәуелсіз өмір сүретін, бір арнайы терминология аясында талқыланып, баяу, бөлек, бірінен соң бірі шешілетін экономикалық, техникалық немесе мәдени, әлеуметтік мәселелер енді жоқ. Басқаша айтқанда, ескі құрылымда болып жатқан процестердің жағымсыз салдарынан қорғану жолдарын іздеудің орнына, біз жаңа үдерістер пайда болу көздерінің біріне айналғанда, «кооперациялық» өзара әрекеттестіктің жаңа құрылымына көшуге тырысуымыз керек. Қазақстанның болашақ дамуы, бұл Мемлекет басшысының Қазақстан халқына жолдауында көрсеткендей «Әділ мемлекет. Біріккен ұлт. Өркендеген қоғам» (Мемлекет басшысы Қ.К. Тоқаев 01.09.2022 ж.)

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Осербаяева. А. Қазақстандағы халықтар Ассамблеясы бейбітшілік пен бірліктің символы ретінде / А. О. Осербаяева. Жас ғалым. — 2018. — 266-269 бб.
2. Нурадиль Г.Н. Строительство новой модели управления для создания прочного мира // Казахстан-Спектр. — 2006. — 39-43 б.
3. Сулейменова М.Ж., Макалаков Т.Ж., Карибаев А.Е. РОЛЬ АССАМБЛЕИ НАРОДА КАЗАХСТАНА В ФОРМИРОВАНИИ ЕДИНСТВА И ТОЛЕРАНТНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. — 2017. — № 5-1. — С. 150-153б;
4. Базарбаев А. Сила страны - в единстве // Индустриальная Караганда. - 2008. - 132 б.
5. Проект для обсуждения «Доктрина национального единства Казахстана» // Казахстанская правда. — 2009. — № 261-262 б.
6. Тугжанов Е. Модель народной дипломатии // Индустриальная Караганда. — 2009. — № 48-49 б.
7. Закон Республики Казахстан «Об Ассамблее народа Казахстана» от 20 октября 2008 года 70 б.
8. Послание Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева народу «Через кризис к обновлению и развитию» // Индустриальная Караганда. - 2009. - 264 б.
9. Выступление Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева на XVI сессии Ассамблеи народа Казахстана // Казахстанская правда. — 2010. — 278 б.
10. Выступление Президента Республики Казахстан Н.А.Назарбаева на XV сессии Ассамблеи народа Казахстана // Казахстанская правда. — 2009. — 253 б.